PROGRESO

Nº 18. **Agosto 1909.**

KONTENAJO

Pri la selekto di la verbal radiki, da L. Couturat 321
Kritiko di Dutalingue, da L. Couturat . . . . . .
Repliko, da A. Duthil 325
Linguala questioni : *La prapaza* **bein-beio** ; *L'Aristatelana abstrakturo, da* Jonsson ; *Pri l' acentizo*, da Schels e Janko ; *Pri la legi di la belsaneso; Pri Idala pranomi; Pri la verbala fini; Pri l' imperativa; Pri l' acentizo di l' infinitiva; Pri la nombri di deki* ; **Darfar, muetar ; Ma** e **eed ; Ka** e **kad ; Puncar** e **ponca** ; *Enumera di la sufixi en hispana ; Duobla negacia ; Esperantula ; Esperantista gramatikista ; Dekadal simptamo* 330 338
Kroniko : *Hispana prayekto di LI. en 1852 ; Pri l' insigno di nia linguo; Nia « rineganti » ; Kansila ad ula kansilanti ;* Stockholm ; Frankfurt ; Cothen, Béziers 363
Bibliografio : Libri : *Warterbuch der Universalsprache*, da H. Molenaar ; *Chu Internacia Monunuo kaj Pagila estas efektivigebla*, da E. Chefech ; *Danske Kvinders Natianalraad* 368
Jurnali : *La Belga Sanarilo ; L'Informilo ; Internaciona Sociolisto ; La Mondlinguista ; Solothurner Zeitung ; Der Bund ; Natur und Kultur ; Centrolblatt des schweiz. Zofingervereins ; Der Birsbote ; El Suizo-Argentino ; Berner Tagblott ; Germana Ilisto ; Germona Esperantisto ; Dana Esperantisto ; Antauen Esperantistoj ; Esperonto ; Japana Esperantisto ; Le Jour ; Hochschul-Zeitung ; Études fronciscaines ; The New Evening Post ; Tagespost ; G. P's Monthly ; Lo Tribuna illustrato ; L'Echo Loudunois ; La Dernière Heure ; Le Spectoteur ; Le Collaboroteur ; La Tribuno ; Il Grido del Popolo ; Humanitat* 374
Anunci 384

PRI LA SELEKTO DI LA VERBAL RADIKI

De longe ni promisis traktar ica temo, okazione la verbi nereguloza di *Idiom Neutral* (nº 7, agosto 1908, p. 309). On savas ke la autori di LI., qui penis atingar naturaleso (kimeratra), esas obllgata sakrifikar la regulozeso, ed admisar ula nombro de verbi *nereguloza*, t. e. havanta *du radiki* : l' una por la formi di la verbo ipsa, l' altra por la (max multa) derivaji. Exemple, on prenas **proteg, redig** quale radiko di l' verbo, e **protekt, redakt** quale radiko di la derivaji (*protekt-or*, *-ion* ; *redakt-or*, *-ion*)[1]. Li penas tale retrovar la « naturala » vorti di la latina e di la romanala lingui. L' unesma radiko esas la radiko di l' infinitivo e di l' indikativo, unvorte la chefa *verbal radiko* ; la duesma esas la formo di la latina supino minus la finalo *-um*, t. e. la verbal

1. Cetere, on devus agar same pri *omna* verbi, mem reguloza : nam on devas anke en li distingar la verbal e la supinal radiko : *akumul-ar*, *akumulat-or*, *-ion*. Nam altre on obtenas « l'abominion di la desolion » !

radiko (plu o min modifikita) plus la litero **t** (o kelkafoye **s**, pro similigo). Ni nomos ol, neexakte, sed abreje, *supinal radiko*.

Nu, linguo, por esar « max facila por la max multa homi », devas esar reguloza, e ne sequar la « neregulozaji » di la romanala lingui[1]. Ni devis do necese selektar, por singla verbo (de romanal origino), inter la *verbal* e la *supinal radiko*. Ni ne sequis en to regulo sistemala ed à priori : ni lasis ni duktar da l' oportuneso, da la formo di la max multa o frequa derivaji, da la plu o min facila rekonocebleso, da l' analogeso di radiki, fine da multa praktikal e partikulara motivi. To duktis ni a selektar, max ofte, la *supinal radiko*, pro ke ol esas plu komoda por formacar *regulozе* la derivaji. Exemple, ni adoptis *abstrakt*, ne *abstrah* ; *acept*, ne *acip* ; *aces*, ne *aced* ; *admis*, ne *admit* ; *afekt*, ne *afic* ; *aflikt*, ne *aflig* ; *apert*, ne *aper* ; *apetit*, ne *apet* ; *aspekt*, ne *aspic* ; *astrikt*, ne *astring* ; *atrakt*, ne *atrah* ; *dedukt*, ne *deduc* ; *defens*, ne *defend* ; *delikt*, ne *delinqu* ; *demis*, ne *demit* ; *depoz*, ne *depon* ; *depres*, ne *deprim* ; *deskript*, ne *deskrib* ; *destrukt*, ne *destru* : *difrakt*, ne *difrang* ; *difuz*, ne *difund* ; *digest*, ne *diger* ; *digres*, ne *digred* ; *direkt*, ne *dirig* ; *dispers*, ne *disperg* ; *distrakt*, ne *distrah* ; *dukt*, ne *duc* ; *ecept*, ne *ecip* ; *eces*, ne *eced* ; *edikt*, ne *edic* ; *edit*, ne *ed* ; *ejekt*, ne *ejic* ; *elekt*, ne *elig* ; *emis*, ne *emit* ; *emuls*, ne *emulg* ; *entrapreз*, ne *entrepren* ; *erupt*, ne *erump* ; *exkluз*, ne *exklud* ; *event*, ne *even* ; *exhaust*, ne *exhaur* ; *expans*, ne *expand* ; *explozе*, ne *explod* ; *expoз*, ne *expon* ; *expres*, ne *exprim* ; *extens*, ne *extend* ; *extrakt*, ne *extrah* ; *flex*, ne *flekt* ; *fuз*, ne *fund* (qua havas altra senco) ; *genit*, ne *gign* (*gener* havas altra senco) ; *impuls*, ne *impel* ; *inciз*, ne *incid* ; *indukt*, ne *induc* ; *infekt*, ne *infic* ; *infuз*, ne *infund* ; *injekt*, ne *injic* ; *inkluз*, ne *inklud* ; *inquest*, ne *inquir* ; *insert*, ne *inser* ; *inspekt*, ne *inspic* ; *instrukt*, ne *instru* ; *interces*, ne *interced* ; *interdikt*, ne *interdic* ; *invent*, ne *inven* ; *kloз*, ne *klaud* ; *kolekt*, ne *kolig* ; *kombust*, ne *kombur* ; *komis*, ne *komit* ; *kompres*, ne *komprim* ; *kompromis*, ne *kompromit* ; *koncept*, ne *koncip* ; *konces*, ne *konced* ; *kondukt*, ne *konduc* ; *konfes*, ne *konfit* (altra senco!) ; *konflikt*, ne *konflig* ; *konjekt*, ne *konjic* ; *konkluз*, ne *konklud* ; *konquest*, ne *konquir* ; *konstrukt*, ne *konstru* ; *kontakt*, ne *kontang* ; *kontrakt*, ne *kontrah* ; *kontuз*, ne *kontund*[2] ; *korupt*, ne *korump* ; *lekt*, ne *leg* (altra senco : L. *legem*) ; *leз*, ne *led* ; *objekt*, ne *objic* ; *obstrukt*, ne *obstru* ; *ofens*, ne *ofend* ; *omis*, ne *omit* ; *opoз*, ne *opon* ; *opres*, ne *oprim* ; *percept*,

1. Ni bone savas, ke ta neregulozaji havas lia kauzo ed expliko en la fonetikal legi, ed esas do ciencale « regulozaji » ; sed praktike li esas neregulozа, ed on ne povas, por justigar li, docar ad omna adepti di la Ll. la romanal filologio : to equivalus ya docar a li *la latina* !

2. Ni memorigas hike, ke ni adoptas la radiki *konfuz* (ne *konfund*), *korekt* (ne *korig*), quale *adjektival* radiki, kun la senco di L. *confusus*, *correctus*, qua justigas ta formi, cetere tre internaciona.

ne *percip*; *permis*, ne *permit*; *pikt*, ne *ping*; *poʒ*, ne *pon*; *pres*, ne *prem*; *preskript*, ne *preskrib*; *produkt*, ne *produc*; *projekt*, ne *projic*; *promis*, ne *promit*; *propoʒ*, ne *propon*; *protekt*, ne *proteg*; *proviʒ*, ne *provid*; *prurit*, ne *prur*; *puls*, ne *pel*; *rapt*, ne *rap*; *reakt*, ne *reag*; *redakt*, ne *redig*; *redemt*, ne *redim*; *refrakt*, ne *refring*; *remis*, ne *remit*; *repres*, ne *reprim*; *rept*, ne *rep*; *requiʒit*, ne *requir*; *restriki*, ne *restring*; *retrakt*, ne *retrah*; *selekt*, ne *selig*; *sepult*, ne *sepel*; *sokurs*, ne *sukur*; *spens*, ne *spend*; *submis*, ne *submit*; *subvers*, ne *subvert*; *sugest*, ne *suger*; *sukus*, ne *sukut*; *supoʒ*, ne *supon*; *supres*, ne *suprim*; *surpriʒ*, ne *surprend*; *suskript*, ne *suskrib*; *suspekt*, ne *suspic*; *tint*, ne *ting*; *transmis*, ne *trausmit*; *transpoʒ*, ne *trauspon*; *uʒ*, ne *-ut*.

Pri la max multa de ca radiki povas esar nula dubo, nula hezito : nulu propozus *ed* vice *edit* od *ut* vice *uʒ*, e nulu komprenus tala radiki. Cetere, la verbal radiko esas ofte « mortinta », e vicata en la moderna lingui da la supinal radiko mem en la verbi[1]; ex. **uz** = F. *user*, E. *to use*; **poz** trovesas en F. *poser* ed en omna sa derivaji (*déposer*, *imposer*, *proposer*, *supposer*). On trovas anke en F. ed en altra lingui verbi quala : *accepter*, *affecter*, *diffracter*, *diffuser*, *disperser*, *excepter*, *édicter*, *éditer*, *éjecter*, *exploser*, *inciser*, *infecter*, *infuser*, *injecter*, *enquêter*, *inspecter*, *inventer*, *confesser*, *contracter*, *léser*, *objecter*, *offenser*, *opposer*, *oppresser* (apud *opprimer*), *projeter*, *réfracter*, *rétracter*, *suspecter*, qui kontenas la supinal radiko e justigas ol[2]. — Altra motivo esas eufonio : nulu propozus *abstrah* e cetera radiki en *trah;* od ankore la neceseso evitar koliziono kun altra radiko : ex. *fuʒ* impozesas pro *fund*, *lekt* pro *leg*, *genit* pro *gener*, ed anke la deziro evitar dusenceso : *diskursar* (*dis-kurar*).

On rimarkos, ke ni max ofte respektis l' analogeso di la verbi derivita de la sama (latina) radiko; videz ex. la derivaji di *poʒ*, di *pres*, di *puls*, di *mis*, di *trakt*, di *rupt*, di *strukt*, di *ces*, di *kluʒ*, di *dukt*, di *rupt*, di *fens*, di *frakt*, di *lekt*[3].

Pro fonetikal motivo anke ni preferis *diminutar*, *distributar*, *kontributar*, *polutar* a *diminuar*, *distribuar*, *kontribuar*, *poluar*, qui genitus konstanta hiati. En plura radiki, ni chanjis la *t* finala en *c*, por evitar akumulo di *t*, aparte en la participi. To valoras pri la radiki venanta de L. *stitu* : *institucar*, *konstitucar*, *prosti-*

1. To venas de la fakto, sat generala, ke la primitiva verbo esis vicata da la *frequala* verbo, derivata de la supino : *canere* — *cantare*, *repere* — *reptare*, *trahere* — *tractare*, *jacere* — *jactare*, *capere* — *captare*.

2. Ta vorti esas generale de « ciencala formaco ». En angla, tre multa verbi (de ciencala formaco) havas quale radiko la supinal radiko di la latina : *abbreviate*, *abrogate*, *accelerate*, *accommodate*, *accumulate*, e c., e c. Ta partikulareso esis imitata en *The Master Language* da Houghton (1907).

3. Komparez la tabelo da S° Rosenberger (*Progreso* I, p. 308).

tucar. Ta **c** memoras cetere la sono quan **t** ricevis en nia lingu en la substantivi : *constitution*, e **c**. Same : *evolucar* vice *evoluar* ; *promocar ; subvencar* (*sub-venar* e *sub-vento* ésus dusenca).

Okazione, ni devas mencionar la procedo, per qua ni modifikas radiki, sive kande li riskus konfliktar kun altra necesa radiki : *afektac-ar*, *audac-ar*, *dominac-ar*, *donac-ar*, *formac-ar*, *kasac-ar*, *kurac-ar*, *kremac-ar*, *liquidac-ar*, *luxac-ar*, *operac-ar*, *privac-ar* (*privata*), *profanac-ar*, *reklamac-ar*, *rotac-ar*, *sekrecar* (*sekreta*), *spirac-ar* (*spiro*), *violac-ar* (*violo*) ; sive por obtenar radiko plu kompleta, plu rekonocebla : *deviac-ar*, *expiac-ar*, *intuic-ar*. Ta procedo ne esas arbitriala ; ol konsistas, esence, derivar inverse la verbo de la substantivo, quale eventas ofte en la naturala lingui (F. *passionner*, *affectionner*, *émulsionner*, *additionner*, *frictionner*, *questionner*, *sanctionner*) ; e ta konstanta tendenco genitas mem neologismi, qui esas til nun barbarismi : *émotionner*, *solutionner*.

Segun la sama principo, ni adoptis *atenc-ar*, *intenc-ar* (ne : *atend*, *intend*) ; *adicionar*, *afecionar*, *eliʒionar*, *fricionar*, *iluʒionar*, *koliʒionar*, *konjestionar*, *opinionar*, *questionar*, *tradicionar*, *sancionar*, *uncionar*, *unionar* (qua ne esas *unigar*) ; *emocar*, *silenc-ar ; violent-ar* (altra senco kam *violac-ar*) ; *tendenc-ar* (apud *tendo* e *tensar*) ; *testament-ar* (apud *testo*) ; *kultur-ar* (pro *kult-o*), *postur-ar* (pro *poʒar*, qua havas altra senco), *pastur-ar* (pro *past* e *pask*, qui havas altra senci).

Same, ni prenis quale verbal radiki la sequanta nomi di mental standi, qui esas historye derivita de verbi preske oblivyita : *angor*, *ardor*, *dolor*, *eror*, *favor*, *fervor*, *pavor*, *pudor*, *sapor*, *teror*, *valor*. On vidas facile pro quo la verbala radiki : *ang*, *ard*, *dol*, *er*, *fav*, *ferv*, *pav*, *pud*, *sap*, *ter*, *val* esas, o neoportuna, o mem neposibla, dum ke la adoptita radiki furnisas klara ed eleganta derivaji (ex. kun *-oʒa*), max ofte internaciona.

Okazione, ni volas mencionar anke ula verbi, qui apartenas a la 2ª franca konjugado, e qui en angla finas per *-ish*, quo pruvas, ke lia vera radiko finas per **-is**[1] : *brandis-ar*, *bruis-ar*, *demolis-ar*, *establis-ar*, *furnis-ar*, *peris-ar*, *petris-ar*, *polis-ar*, *punis-ar*, *ravis-ar*. Suficas memorar la derivaji o participi por konstatar, ke la justa radiki tute ne esas, ex. : *furn*, *per*, *petr*, *pol*, *pun* e *rav*. Forsan ni devus adjuntar *garnis-ar*, vice *garn-ar*, quan ni adoptis. Komparez *koalis-ar* (L. *coalescere*).

On povas do dicar ke, generale, ni preferis (precipue por obtenar reguloze la max mult internaciona derivaji) la *supinal radiko*. Sed ni ne facis de to regulo o sistemo, pro multa motivi. Unesme, ni prenis *ag*, *dic*, *fac*, pro ke *akt*, *dikt*, *fakt* esas necesa

1. On savas, ke la verbi, qui korespondas a latina verbi en *-ire*, esas reale komencal (« inkoativa ») verbi derivita de iti per la sufixo *-iscere*, i. e. per adjunto di *-isc* a la radiko di la primitiva verbo.

kun altra senci. Ni devis distingar *acend* e *acens* (qua, pro analogeso, impozas *decens*); *atribu-ar* e *atribut-o*; *ced-ar* e *ces-ar* (quankam la derivaji di *ced* kontenas *ces*); *dispon* e *dispoʒ*; *efik* e *efekt*; *impost* e *impoʒ*; *jung* e *junt*; *kompost* e *kompoʒ*; (komparez *kompreso* e *kumpreso*, *konsolo* e *kunsolo*); *kondukt* e *kondut*, *konkur* e *konkurs*; *kur-ar* e *kurs-o*; *persequar* e *persekutar*; *reflekt-ar* e *reflex-a*; *respond* e *respons*; *sek-ar* e *sekt-o*; *sent-ar* e *sens-o*; *suced* e *suces*; *tex-ar* e *text-o*; *tord-ar* e *tors-o*; *vid-ar*, *viʒ-ar* e *vist-ar*; *vov-ar* e *vot-o*. En altra kazi, ni devis evitar malvera analogesi o semblanta derivi, qui esus maljusta e trompiva : *fingar* (*fiktiva*); *imprim-ar* e *impres-ar* (ica plu konforma a l' etimologial senco, ita plu konforma a l' internacioneso); *inici-ar* e *inicat-ar* (*inici-ato* = F. *initié*); *mord-ar* (*morso*, sed *rimorso*); *nask-ar* (*nat-ar*); *mortar* (*mor-i*); *mov-ar* (*mot-o*); *rid-ar* (*riʒ-o*); *rod-ar* e *korod-ar* (*roʒo*, *roso*); *tranʒitar* (*trans-irar*); *reviʒ-ar* (*re-vidar*); *edukar*, *tradukar* (*tra-duktar*); *reducar* (*re-dukt-ar*), *seducar*, *introducar*; *deskriptar*; e.c.

Fine, ni admisis la verbal radiko por la sequanta verbi, pro ke ol semblis a ni la max « natural » e rekonocebla : *lud-ar*, *alud-ar*, *aplaud-ar*, *aquir-ar*, *decid-ar*, *depend-ar* (*depens* sugestus altra ideo : *spensar*); *dividar*, *intermitar*; *adherar*, *koherar*; *invadar*, *proskribar*, *solvar* e *reʒolvar* (ne : *re-solvar !*), *ricevar*, *rompar*.

On povas, kompreneble, diskutar la selekto di ca o ta aparta radiko; sed on ne povas pozar ed aplikar generala regulo, exemple adoptar sempre la supinal radiko (o sempre la verbal radiko) : to duktus a dusencesi, miskompreni od absurdaji. Omnakaze, ni sucesis igar omna nia verbi reguloza, *kun lia derivaji*, e ni tute evitis la remedyacho, qua konsistas en admisar du radiki por un verbo, t. e. por un sama ideo : un por la verbo ipsa, un por sa (logikal) derivaji. Ni anke evitis la malbela derivaji di Idiom Neutral, qua, por salvar la regulozeso, dicis *protektator*, *proposasion*, e c., o, por respektar l' internacioneso, devis sakrifikar la regulozeso, adoptante la « Mackensenala vorti » : *protektor*, *proposision*. Unvorte, ni kredas trovir la meza, « ora » voyo inter la du opozita rifi, e la max bona moyeno konciliar l' internacioneso e la regulozeso, qui esas egale postulita da la supra[1] principo di la max granda facileso. L. COUTURAT.

KRITIKO DI *DUTALINGUE*[2]

Dutalingue prizentesas quale « konkordilo » inter Esperanto ed Ido. Ni forte dubas, kad ol havas tala praktikal valoro : nam ol nule esas mediato inter la du lingui; ol plu juste supresas la gramatikal principi komuna ad oli, e vicigas li per tute dife-

1. On devas distingar *supera* e *supra* : *supera* havas senco relativa (F. *supérieur*); *supra* havas senco absoluta : qua esas supre (F. *suprême*).

2. V. *Progreso* n^i 15, 16 e 17.